

сьогодня. Предложенный анализ электронных петиций в Украине включает информацию о нормах и ограничениях модели коммуникации гражданин – власть. Электронные петиции также можно рассматривать как новый тип медиа-дискурса. Мы уверены, что рост новых форм электронного участия будет требовать активного развития новых лингвистических и ИТ знаний.

Ключевые слова: электронная демократия, электронное участие, электронная петиция, информационные и коммуникативные технологии, политический дискурс.

УДК 811.922(091)

Ніна Данилюк

ЕСПЕРАНТО – УСПІШНИЙ ПРОЕКТ МІЖНАРОДНОЇ ПЛАНОВОЇ МОВИ: 130 РОКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародному року творця есперанто Людвіга Заменгофа присвячено

Йдеться про есперантологію як спеціальну галузь інтерлінгвістики, найбільші есперантологічні школи 70-х рр. XX – початку XXI ст.: московську, тартуську і будапештську та їхніх видатних представників. Визначено два шляхи розв'язання проблеми міжнаціонального спілкування: використання етнічних мов і створення планових мов апріорного та апостеріорного типів. Розглянуто найвідоміші проекти міжнародних планових мов в історичному аспекті від античних часів до сьогодення. Описано специфіку фонетичної, лексичної та граматичної систем міжнародної планової мови есперанто як найбільш успішного проекту, зреалізованого в комунікації. Простежено історію становлення і розвитку есперанто-руху у світі, названо міжнародні організації, які займаються вирішенням питань мовного спілкування. Звернуто увагу на досягнення в галузі вивчення та використання есперанто в Україні, наукову і навчально-методичну літературу, переклади текстів української класичної літератури і фольклору, наукові конференції, центр есперанто, спеціальні курси у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, українські організації есперантистів.

Ключові слова: міжнародна мова, планова мова, штучна мова, проект міжнародної мови, лінгвопланування, інтерлінгвістика, есперантологія, есперанто.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж багатьох століть – від античності й донині – кращі уми людства намагалися розв'язати проблему пошуків мови для спілкування між народами. Особливо актуальна вона у наш час, коли посилюються міжнародні стосунки, зростає роль міжмовної та міжкультурної взаємодії. Намітилося два шляхи розв'язання цієї проблеми: використання етнічних мов і створення спеціальних засобів комунікації. Відомо понад тисячу проектів міжнародних планових мов, які потребують поглибленої уваги науковців. Вивчення феномена есперанто як успішного зреалізованого проекту важливе з погляду загального мовознавства, соціолінгвістики, психолінгвістики, інтерлінгвістики, теорії лінгвопланування та есперантології.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Теорію створення штучних мов для потреб міжнародного спілкування обґрунтували вчені кінця XIX – початку XX ст.: Р. де Соссюр, І. Бодуен де Куртене, О. Єсперсен, Е. Вюстер, Е. Дрезен, В. Варанкін та ін. Термін «інтерлінгвістика» на позначення розділу мовознавства, що вивчає «природні закони творення спільних допоміжних мов», запропонував бельгійський лінгвіст Ж. Мейсман у статті “Une science nouvelle” (1911) (див.: [9, 14]) та підтримав О. Єсперсен (“A new science: interlinguistics”, 1931). Паралельно побутував термін «космоглотика» (Е. Дрезен “Historio de la mondolingvo: Tri jarcentoj da serĉado”, 1931). Основоположником спеціальної галузі – есперантології – вважають Р. де Соссюра, який сформулював базові правила творення нових слів (“Fundamentaj reguloj de la Vort-teorio en Esperanto”, 1915). У науковий обіг термін увійшов завдяки зусиллям Е. Вюстера у 20-і рр. XX ст. [17]. Есперантологію він розумів як частину «синтетичної лінгвістики» (тобто науки про лінгвопланування), що займається системою есперанто. В сучасному тлумаченні есперантологія – це галузь інтерлінгвістики, яка «вивчає джерела, принципи конструювання,

еволюцію, функціонування і практичні комунікативні можливості цієї планової мови» [10, 6]. Термін «інтерлінгвістика» сьогодні має широкі та вузькі межі: наука про засоби міжнародного спілкування та світові мови, або ж наука про планові мови. Підтримуємо підхід, за яким інтерлінгвістика – це «галузь мовознавства, що вивчає міжнародні мови як засіб міжмовного спілкування» [7, 155], тобто «наука про оптимізацію міжнародного мовного спілкування» [10, 4]. У нашому розумінні вона має досліджувати світові мови (етнічні та планові) як засіб міжмовного спілкування та взаємодію цих мов і культур.

У Радянському Союзі питаннями міжнародної мови займалися В. Варанкін («Teorio de Esperanto», 1929), Е. Дрезен («За всеобщим языком (Три века исканий)», 1928), «Historio de la mondolingvo: Tri jarcentoj da serĉado», 1931), «Основы языкознания, теории и истории международного языка», 1932) та ін. Однак у 1937–1938 рр. ці дослідники були репресовані та страчені (див.: [14]). Діяльність есперантистів відновилася лише у 60–70-х рр. ХХ ст.

У 70-і рр. ХХ ст. сформувалися три школи есперантологів: московська, тартуська і будапештська. У Москві було створено комісію з інтерлінгвістики при АН СРСР (згодом – проблемна група з мовного планування), в якій працювали Є. Бокар'єв, М. Ісаєв, В. Григор'єв та ін. Найбільше уваги приділено теоретичному і практичному вивченню мови есперанто. Зокрема, М. Ісаєв видав монографію «Язык эсперанто» (1981), у співавторстві з Є. Семеновою – «Учебник языка эсперанто» (1984), у 1979–1989 рр. керував Асоціацією радянських есперантистів; Є. Бокар'єв редагував «Русско-эсперантский словарь» (1966, 1989), опублікував «Эсперанто-русский словарь» (1982), працював головою комісії з міжнародних зв'язків радянських есперантистів; Б. Колкер захистив дисертацію «Вклад русского языка в формирование и развитие эсперанто» (1985), був одним із керівників Радянського молодіжного руху есперантистів, Асоціації радянських есперантистів, Російської спілки есперантистів, автором підручників «Эсперанто за 16 дней» (1990), «Vojaĝo en Esperanto-lando. Perfekta kurso de Esperanto kaj Gvidlibro pri la Esperanta kulturo» (2000), «Учебник языка эсперанто. Основной курс» (2003), «Международный язык эсперанто: полный учебник» (2007) та ін. Специфіку розвитку есперанто науково осмислено у статтях М. Ісаєва «Проблема міжнародної допоміжної мови на сучасному етапі» (1978), «Столетие планового международного языка эсперанто» (1991), у посібниках С. Кузнецова «Направления современной интерлингвистики» (1984), «Теоретические основы интерлингвистики» (1987), у монографії О. Мельникова «Лингвокультурологические аспекты плановых международных языков (на фоне этнических)» (2004), у тематичних збірниках «Проблемы интерлингвистики» та ін.

Тартуську школу представляють П. Аристе, О. Дуліченко й інші вчені. Зокрема, П. Аристе займався міжмовними контактами естонської та інших фінно-угорських мов, а також есперанто (монографія «Keelekontaktid: Eesti keele kontakte teiste keeltega (Мовні контакти: контакти естонської з іншими мовами)» (1981), стаття «Получит ли человечество общий язык?» (передрук – 2005). Дослідження з інтерлінгвістики та есперантології систематизував О. Дуліченко у розвідці «Советская интерлингвистика (аннотированная библиография за 1946–1982 гг.)» (1983), у статтях «Международный искусственный язык в практике: к столетию функционирования эсперанто» (1988), «О перспективах лингвистики XXI века» (1991), у посібнику «Международные вспомогательные языки» (1990) й ін. Виходить збірник наукових праць Тартуського університету «Interlinguistica Tartuensis», функціонує Тартуське товариство інтерлінгвістики.

Будапештська школа есперантології, сформована у 60–70-і рр. ХХ ст. завдяки лінгвопедагогу І. Сердагеї та кафедрі есперантології Будапештського університету, відома такими роботами: підручник для угорських шкіл «Esperanto» (1966, 1968), посібник «Gvidlibro por supera ekzameno» (1966), монографія «Metodologio de Esperanto» (1975), трьохтомна хрестоматія «Krestomatio de Esperanta Literaturo (tekstoj, dataro, bibliografio)» (1979, 1981, 1982), збірник наукових праць «Esperantologiaj kajeroj» (1976, 1977), угорсько-есперантський словник (1987), тексти лекцій І. Сердагеї «Lingvistiko: enkonduko en la Esperantologion: Skizo» (1967). Після смерті вченого кафедру очолювала І. Кутни, співредактор словника «Hungara-Esperanta Meza Vortaro» (1996). У 90-х рр. вона в університеті імені А. Міцкевича в Познані (Польща) організувала Інтерлінгвістичні

студії (2009 р. ми закінчили цей курс). І. Кутни – авторка багатьох статей, редактор збірника “Struktura kaj Sociolingvistika Esploro de Esperanto. Memore al profesoro Istvan Szerdahelyi” (1997).

В Україні до питань міжнародних мов спілкування загалом та есперанто зокрема зверталися О. Ткаченко (стаття «100 років есперанто: підсумки і перспективи», 1987 [6]; монографія «Мова і національна ментальність», 2006), Є. Королевич (монографія «Книга об эсперанто», 1989) [5] та ін.

Серед видатних зарубіжних інтерлінгвістів та есперантологів такі вчені: французькі – Г. Варенгьєн (лексикографія, термінологія; головний редактор словника “Plena ilustrita vortaro de Esperanto”, 1970, 1987), співредактор словника “Nova Plena Ilustrita Vortaro de Esperanto”, 2002, 2005), М. Дюк Гоніназ (головний редактор словника “Nova Plena Ilustrita Vortaro de Esperanto”, 2002, 2005), німецькі – Р. Гаупенталь (бібліографія есперанто-літератури), Д. Бланке (методологія міжнародної мови, бібліографія з інтерлінгвістики та есперантології), С. Фідлер (фразеологія есперанто), британський – Дж. Уельс (лексикографія, фонетика есперанто), американський – Г. Тонкін (міжнародна мова і культура есперанто), італійські – Р. Корсетті, Д. Астори (методичні аспекти вивчення іноземних мов та есперанто), швейцарський – К. Піррон (психолінгвістичні аспекти есперанто), шведські – Е. Вільборг (лексикографія, автор 5-томного словника “Etimologia vortaro de Esperanto”, 1989–2001), Б. Веннергрєн (граматика есперанто, автор видання “Plena Manlibro de Esperanta Gramatiko”, 2005) та ін. Однак українські мовознавці приділяють проблемам інтерлінгвістики мало уваги, що й зумовило вибір теми нашої розвідки.

Мета статті – розглянути особливості мовної будови, виникнення і функціонування міжнародної планової мови есперанто на тлі інших проектів. Для цього виконано такі **завдання**: простежено зміст термінів «міжнародна мова», «планова мова», «есперанто» в українських словниках, використання природних і планових світових мов для спілкування у різні часи, описано фонетичну, лексичну і граматичну специфіку есперанто, наведено основні відомості з історії становлення і розвитку есперанто-руху, звернуто увагу на досягнення в галузі вивчення і використання есперанто в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Насамперед з’ясуємо ключові поняття «міжнародна мова», «планова мова». За словником лінгвістичних термінів, «міжнародна мова» – це: «а) штучна мова, яка рекомендується як засіб міжнародного спілкування (есперанто, інтерлінгва); б) мова, яка задовольняє потреби міжнародного спілкування в певний період історії і в певних сферах» [3, 92]. Зауважимо, що в енциклопедії «Українська мова» (К., 2004) використано назву «світова мова» [7, 238]. Варто сказати, що межа між природними і плановими, або штучними мовами, умовна. Плановою мовою може бути: а) природна мова, піддана унормуванню (напр., єврейська – іврит, норвезька – буксмол); б) штучна мова, спеціально створена для потреб спілкування. Крім того, для формування штучних мов апостеріорного типу використовують одиниці природних мов. Тому в зарубіжному мовознавстві надають перевагу терміну «планов(ан)а мова» (тлумачення «штучна мова» див.: [3, 92]).

Як відомо, у різні періоди функції міжнародних виконували такі мови: арабська, перська, китайська, шумерська, акадійська, арамейська, давньогрецька, латинська, старослов’янська, іспанська, німецька, французька, російська, англійська. Приблизно 300 мов нині активно слугують для масової комунікації, а 200 мов належать народам чисельністю понад 1 мільйон осіб.

Статус міжнародної мови юридично закріплено у документах ООН, ЮНЕСКО, ЄС та інших організацій. Зокрема, офіційні мови ООН та ЮНЕСКО такі: англійська, арабська, іспанська, китайська, російська, французька. Робочі мови Секретаріату – англійська і французька. Офіційними мовами ЄС, до якого входить 27 країн, вважають усі етнічні мови учасників, однак найбільш уживані – англійська і французька. Це явище Р. Філіпсон називає «лінгвістичним імперіалізмом» (насамперед, щодо англійської мови) [15].

Міжнародні планов(ан)і (штучні) мови як комунікативні системи, спеціально створені для міжнародного спілкування, поділяють на дві групи: 1) *спеціалізовані* – символічні мови науки (математики, хімії, фізики й ін.), а також мови людино-машинного спілкування або програмування (фортран, алгол, кобол, бейсік, паскаль, лого, ворд, програма редагування “Рута” й ін.; усього понад 500 мов); 2) *неспеціалізовані* (мови загального використання). Відомі такі проекти мов

загального вжитку: мова міста Уранполіс – IV–III ст. до н. е., автор Алексарх; писемна мова лікаря Галена – I ст. н. е.; латинь – виникла у VII ст. н. е., міжнародна мова Римської імперії; у середні віки – мова науки та освіти, нині – частково медицини; старослов'янська мова – створена 863 р. Кирилом і Мефодієм для потреб християнської церкви; філософські мови Т. Кампанелли і Ф. Бекона XVII ст.; проект мови Р. Декарта XVII ст.; панглотика Я. Коменського XVII ст.; всеслов'янська мова Ю. Крижанича XVII ст.; проект І. Ньютона XVII ст.; проект В. Лейбніца XVII ст.; сольресоль Ж.–Ф. Сюдра поч. XVIII ст. й ін. (див: [5]). За підрахунками О. Дуліченка, у II–XIII ст. виникло 4 проекти; у XVI ст. – 8; у XVII ст. – 41; у XVIII ст. – 50; у XIX ст. – 246, у XX ст. – до 1973 р. – 568; після 1974 р. – 50 (тобто 967 проектів) [12, 125–126]. За іншими даними, існує до 2 тисяч проектів.

Перший проект, зреалізований у спілкуванні, – мова *волапюк*, автор якої – німецький священник-поліглот Й. Шлейєр (1878 р.). Було видано підручники 25 мовами, виходило 25 газет, відбулося 3 міжнародні конгреси, створена Міжнародна академія Волапюк. Словник сформовано на латинській, німецькій та англійській основі, однак скорочені лексеми інколи важко впізнати (напр., *vol* походить від англ. *world*, а *pük* – від *speak*). Граматика була доволі складна, тому в 1931 р. з'явилася нова реформована версія – волапюк II. На базі волапюка свого часу виникла мова *ідіом-неутраль* (1898 р., автор В. Розенберг). У наш час небагато людей (за даними Інтернету – 30–40) можуть добре спілкуватися цією мовою.

У кінці XIX – середині XX ст. найбільш відомі такі міжнародні планові мови: 1) *есперанто*, 1887 р., Польща, автор – Л. Заменгоф; 2) *ідо*, 1907 р., Франція, результат реформованого Л. Бофроном, Л. Кутюра, О. Єсперсеном, В. Освальдом есперанто; 3) *латино сіне флексіоне* (латинь без закінчень), 1908 р., автор – Дж. Пеано; 4) *окциденталь*, 1921–1922; 1928 рр., Естонія, автор – Е. Вааль; 5) *новіаль*, 1928 р., Данія, синтез ідо та окциденталу, автор – О. Єсперсен; 6) *нео*, 1937 р., Італія, автор – А. Альфандарі; 7) *інтерлінгва*, 1952 р., США, Асоціація міжнародної допоміжної мови на чолі з А. Года.

У кінці XX – на початку XXI ст. з'явилися нові проекти: 1) *європанто* (*Europanto* – суміш найбільш поширених європейських мов), 1999 р., Італія, автор – Д. Марані; 2) *євроінгліш*, *євроланг* (*Euro-English*, *Eurolang* – суміш англійської та найбільш поширених європейських мов); 3) *франгла* (*Franglais* – суміш французької та англійської мов) (див.: [12, 136–138]).

На думку вчених, найбільше визнання й поширення серед планових мов отримало есперанто. За словником лінгвістичних термінів, *есперанто* – «штучна міжнародна мова, створена на основі романських і частково германських мов, за граматичною будовою – аналітична мова» [3, 58]. Її автор – лікар-поліглот Л. Заменгофом (1859–1917), який добре знав польську, російську, німецьку мови та ідиш (загалом близько 20 мов). 1887 р. у Варшаві він видав брошуру «Международный язык» (“La unua libro”) російською, польською, німецькою, французькою й англійською мовами зі словником, що складався з 917 коренів інтернаціональних слів (від кожного кореня, приєднуючи афікси зі сталим значенням, можна утворити до 30 слів). У 1893 р. опублікував словник “*Universala vortaro*”, який містив уже 2687 коренів. 1905 р. вийшла повна граматика есперанто “*Fundamento de Esperanto*”. Для позначення звуків на письмі використано латинську графіку за принципом: 1 звук – 1 буква. Подібно до природних мов, тут 23 приголосні фонemi, 5 голосних і 2 фонemi, які позначають напівголосні звуки. Уніфіковано закінчення частин мови: іменник *-o*, прикметник *-a*, прислівник *-e*, дієслово *-i*, напр.: *bono* – ‘добро’, *bona* – ‘добрий’, *bone* – ‘добре’, *boni* – ‘перебувати у добрі’. Дійсний спосіб дієслів реалізується 3 часами: минулий – закінчення *-is*, теперішній *-as*, майбутній *-os*, умовний спосіб *-us*, наказовий спосіб *-i*, напр.: *studi* (вчити(ся)) – *studis* – *studas* – *studos* – *studus* – *studu*.

Лексику есперанто формують інтернаціоналізми, взяті з індоєвропейських мов: грецької (*astronomio*, *demokratio*, *fonetiko*, *historio*, *muziko*, *poeto*, *teatro* та ін.), латинської (*arkivo*, *aŭtoro*, *literaturo*, *nacio*, *radio*, *universitato* й ін.), французької (*atako*, *balo*, *buĝeto*, *ĉevalo*, *ŝoforo*, *turisto* та ін.), німецької (*butero*, *cifero*, *hundo*, *jaro*, *tago*, *soldato* й ін.), англійської (*bokso*, *ĉampiono*, *futbalo*, *hobio*, *trajno*, *tramo*, *vagono* та ін.), у тому числі 10 % слов'янських слів (*bani*, *barĉo*, *brovo*, *domo*, *ĥato*, *serpo*, *stepo*, *vosto* й ін.). Емоційно-експресивне забарвлення одиниць виникає, коли додають афікси, напр.: суфікси зменшення (*-et-*) та збільшення (*-eg-*): *domo* – *dometo* – *domego*; *ami* – *ameti* –

amegi; можуть вживатися як корені: *eta, ega, et-ul-in-o*; суфікс зниженої оцінки (-*aĉ-*): *libraĉo, ĉevalaĉo, domaĉo*; префікс зі значенням осуду (*fi-*): *fiintenco, fiaventuro*; можуть вживатися як корені: *aĉ-a, aĉ-ul-in-o; fi-ul-o*; суфікси пестливості (-*nj-, ĉj-*): *patro – paĉjo, patrino – panjo; Viktoro – Viĉjo, Nina – Ninjo*.

Л. Заменгоф видав збірку прислів'їв мовою есперанто "Proverbaro" (1910), книгу "Lingvaj respondoj" (1912, 1913), зробив переклади Біблії, псалмів, творів В. Шекспіра, Г. Гейне, К. Андерсена, М. Гоголя та ін., написав 9 оригінальних поезій, багато статей, трактатів, промов. Для прикладу наведемо початок перекладу Біблії: *Je la komenco Dio kreis la teron kaj ĉielon. Kaj la tero estis senforma kaj dezerta, kaj mallumo estis super la profundaĵo, kaj animo de Dio sin portis super la akvo...* [11, 18]. У поезії "La preĝo sub la verda standardo (Молитва під зеленим прапором)" (1905) було висловлено програмні засади есперантизму: рівність усіх мов, релігій і народів, братерство і єдність у праці для добра людства: *Kuniĝu la fratoj, plektiĝu la manoj, Antaŭen kun racaj armiloj! Kristanoj, hebreoj aj magometanoj Ni ĉiuj de Di' estas filoj. Ni ĉiam memoru pri bon' de l' homaro Kaj malgraŭ malhelpoj, sen halto kaj staro Al frata la celo ni iru obstine Antaŭen, senfine!* [16, 590]. Поезія "Espero (Надія)", покладена на музику композитором Ф. М. де Менілом, у 1909 р. стала гімном есперантистів. Завдяки відомим письменникам А. Грабовському, В. Дев'ятніну, Є. Михальському, Е. Пріва, К. Калочаю, Ю. Багі, В. Олду та ін. сформувалася велика художня оригінальна і перекладна література мовою есперанто [8].

З'явилися періодичні та навчально-методичні видання, організації. З 1889 р. у Європі почала виходити газета "La esperantisto", у 1902 р. – 2 газети, у 1905 р. – 36, у 1910 р. – 106. У 1902 р. виникло 44 товариств есперантистів, у 1905 р. – 308. 1905 р. було проведено I Всесвітній конгрес есперантистів (Булонь-сюр-мер, Франція), в якому взяло участь 688 осіб із 20 країн, що говорили мовою есперанто, створено Лінгвістичний комітет учених із 28 країн.

Есперанто набуло поширення в колишній Росії та Галичині. Перший гурток есперантистів у Росії виник 1889 р. в Одесі, а 1892 р. – у Петербурзі. У 1906 р. есперантистська група з'явилася у Львові, у 1910 р. – Києві. 1907 р. у Тернополі вийшов перший «Підручник міжнародного язика ЕСПЕРАНТО» М. Юрківа. З 1909 р. у Москві працювало видавництво "Esperanto" і книжковий магазин. 1910 р. проведено Перший всеросійський з'їзд есперантистів у Петербурзі, а 1913 р. – у Києві. 1911 р. у Львові відбувся Перший галицький конгрес есперантистів, 1912 р. створено міське товариство українських есперантистів. У 1908 р. було засновано Універсальну Есперанто-Асоціацію. Принагідно скажемо, що до сьогодні вже відбулося 102 конгреси членів Асоціації, центральний офіс якої знаходиться у Роттердамі (Нідерланди), (у 2012 р. вона нараховувала 20 тисяч членів зі 104 країн світу). Асоціація перебуває у спеціальних консультативних відносинах із ООН, в оперативних відносинах із ЮНЕСКО, бере участь у засіданнях Ради Європи, Міжнародної організації з унормування, її Технічного комітету ТС 37, є членом Європейської мовної ради (див.: есперанто-сторінку в Google: http://www.google.com/webhp?hl=eo&lr=lang_eo). Мовне питання перебуває в полі зору таких організацій, як: Європейський Союз есперантистів (Eŭropa Esperanto Unio), Міжнародна Есперанто-Асоціація (Universala Esperanto Asocio), Робоча група для вивчення комунікації та мовних проблем у Європейському Союзі (Studgrupo pri Komunikado kaj Lingvaj Problemoj de Eŭropa Unio), Брюссельський центр комунікації Міжнародної Есперанто-Асоціації (Brusela Komunikad-Centro de UEA) й ін.

У 20–30-і рр. ХХ ст. активізувалися есперантисти у тодішній столиці Української республіки Харкові. Виходили підручники, переклади української класики, радіопередачі. Серед прихильників есперанто були В. Бобинський, М. Ірчан, І. Ткачук, Є. Михальський, В. Сосюра та ін., частину з яких репресовано (див.: [4]). Есперантистський рух в Україні після утисків та воєнного часу відновився лише у 60–70-і рр. Зокрема, мовою есперанто Н. Андріанова-Гордієнко переклала твори письменника В. Єрошенка та українські народні пісні (1983). У Харкові з'явилася 2-томна «Антологія фантастичних оповідань радянських письменників» (1986) на есперанто. Опубліковано переклади творів Т. Шевченка "Dumoj miaj, kantoj miaj" (1990), збірку поезії Лесі Українки "Liriko" (1991).

1990 р. було утворено Українську Есперанто-асоціацію (видає бюлетень “Helianto (Соняшник)”, журнал “Ukraina stelo (Українська зірка)”. Вийшли переклади творів І. Франка “Verkoj en internacia lingvo Esperanto” (2008) і Т. Шевченка “Dumoj miaj, kantoj miaj” (2014), збірка прислів’їв і приказок, зібраних І. Друлем (2011), книга перекладів українською мовою з есперанто «Зелена антологія» (частина 1 – поезія) (2013), великий есперантсько-український словник (“Granda Esperanta-Ukraina vortaro. Preskaŭ 80000 vortoj”), укладений В. Пацорком і Є. Ковтонюком, триває робота над українсько-есперантським словником.

У 2000 р. було сформовано Українську лігу викладачів есперанто, яка входить до Міжнародної ліги. Її члени підготували українські підручники, словники, програми для вивчення есперанто у школах, гімназіях, ліцеях, спецкурси з інтерлінгвістики [1; 2]. Укладено антологію української літератури мовою есперанто (у друці). В Україні працює 12 есперантистських колективів у Києві, Одесі, Тернополі, Івано-Франківську, Львові, Полтаві, Кам’янці-Подільському, Хмельницькому, Луцьку й ін.

Із 2007 до 2017 рр. в Україні відбулося п’ять міжнародних наукових конференцій та 5 круглих столів, присвячених міжмовній взаємодії та комунікації, вивченню есперанто, перекладам творів українських класиків, зокрема: «Есперанто у ХХІ столітті: стан і перспективи: на пошану 100-річного ювілею підручника з есперанто для українців Михайла Юрківа» (2007, Тернопіль); «Взаємодія етнічних і планованих мов у контексті європейської інтеграції» (2008, 2013, Луцьк); «Тарас Шевченко у контексті сучасної світової культури» (2014, Луцьк) та ін. Відбувся 67-ий з’їзд Міжнародної молодіжної асоціації есперантистів, у якому взяли участь 311 учасників із 34 країн світу (2011, Київ). Із 2012 р. проходять щорічні «Дні Ореста Кузьми» на пошану творця другого підручника з есперанто (Коломия).

2012 р. у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки утворено кафедру романських мов та інтерлінгвістики, уведено спецкурси «Основні аспекти інтерлінгвістики» (2013–2015), «Есперанто в аспекті інтерлінгвістики» (2014), «Штучні мови та інтерлінгвістика» (2016). 2015 р. на факультеті іноземної філології засновано центр есперанто, в якому викладачі здійснюють навчально-методичну, наукову і виховну роботу зі студентами. Науковці факультету іноземної філології й філологічного факультету та журналістики беруть участь у проєкті «Леся Українка у світі перекладу», готують посібник про переклади англійською, німецькою, французькою, іспанською, польською, російською мовами та есперанто.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, есперанто – це успішний проєкт, зреалізований у сферах міжнародної комунікації, освіти, науки, культури. 130-літня історія цієї планової мови засвідчила її велику здатність функціонування й розвитку. Про можливість застосування мови есперанто як засобу спілкування висловлюються відомі інтерлінгвісти Р. Філіпсон, К. Пірон, Д. Бланке, М. Ісаєв, І. Кутни, О. Мельников й ін. Погоджуємося з думкою І. Кутни: «Ця мова несе великий потенціал для розв’язання проблеми європейської комунікації з мовної, культурологічної та фінансової позицій» [13, 73]. Перспективи дослідження вбачаємо у докладному вивченні всіх рівнів мовної структури есперанто, її сучасного стану й еволюції, зв’язків з українською мовою й літературою в історичному аспекті.

Джерела та література

1. Данилюк Н. О. Програма курсу міжнародної мови есперанто для учнів старших класів середніх загальноосвітніх шкіл, гімназій та ліцеїв (за вибором). – К., 2000. – 15 с.
2. Данилюк Н. О. Навчальна програма спецкурсу «Міжнародна мова есперанто в аспекті інтерлінгвістики та лінгвокультурології». – Луцьк, 2005. – 27 с.
3. Єрмоленко С. Я. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор ; [ред. С. Я. Єрмоленко]. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
4. Керзюк О. Український літературний авангард ХХ століття і мова есперанто / О. Керзюк // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – 2008. – № 2. – С. 39–43.
5. Королевич А. И. Книга об есперанто / А. И. Королевич. – К. : Наук. думка, 1989. – 253с.
6. Ткаченко О. Б. 100 років есперанто: підсумки і перспективи / О. Б. Ткаченко // Мовознавство. – 1987. – № 4. – С. 3–10.
7. Українська мова : енциклопедія / [редкол. : В. М. Русанівський (голова)]. – [2-е вид., зі змінами і доповн.]. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. – 562 с.
8. Baza Literatura Krestomatio. – [2-a eldono]. – Budapest : Hungara Esperanto-Asocio, 1982. – 284 p.

9. Biografio de Jules Meysmans // *Informilo por Interlingvistoj*. – 2015. – Nr. 92–93 (1–2). – P. 14.
10. Blanke D. *Interlingvistiko kaj esperantologio: vojoj al la faka literaturo*. – Rotterdam : UEA, 2003. – 41 p.
11. Dr. Esperanto. *Język międzynarodowy. Przedmowa i podręcznik kompletny. Por poloj* / Dr. Esperanto. – Warszawa : Druk. 1 Lit. Ch. Keltera, 1887. – 40 p.
12. Duličenko A. *En la serĉado de la mondlingvo aŭ interlingvistiko por ĉiuj* / A. Duličenko. – Kaliningrado : Sezonoj, 2006. – 160 p.
13. Koutny I. *Komunikacja międzykulturowa w Europie: angielski i Esperanto jako alternatywne środki komunikacji* / I. Koutny // *Inna Europa?* / Red. B. Goryńska-Bittner. – Poznań : Prodruk, 2004. – S. 73–95.
14. Lins U. *La danĝera lingvo. Studoj pri la persekutoj kontraŭ Esperanto* / U. Lins. – Moskva : Progreso, 1990. – 546 p.
15. Phillipson R. *English-only Europe? Challenging language policy* / R. Phillipson. – L. ; NY : Routledge, 2003. – 254 p.
16. Zamenhof L. L. *Originala verkado. Antaŭparoloj – Gazetartikoloj – Traktaĵoj – Paroladoj – Leteroj – Poemoj* / kolektitaj kaj ordigitaj de d-ro Joh. Dietterle / L. L. Zamenhof. – Leipzig : Ferdinand Hirt & John, 1929. – 607 p.
17. Wüster E. *La terminoj “esperantologio” kaj “interlingvistiko”* / E. Wüster // *Esperantologio*. – 1955. – No 4. – P. 209–214.

References

1. Danyliuk, Nina. 2000. *Prohrama Kursu Mizhnarodnoi Movu Esperanto dlia Uchniv Starshykh Klasiv Serednikh Zahalnoosvitnikh Shkil, Himnazii, Litseiv (za Vyborom)*. Kyiv.
2. Danyliuk, Nina. 2005. *Navchalna Prohrama Spetskursu “Mizhnarodna Mova Esperanto v Aspekti Interlingvistiky ta Linhvokulturolohii”*. Lutsk.
3. Yermolenko, Svitlana, ed. 2001. *Ukraińska Mova: Korotkyi Tlumachnyi Slovyk Linhvistychnykh Terminiv*. Kyiv: Lybid.
4. Kerziuk, Olha. 2008. “Ukrainskyi Literaturnyi Avanhard XX Stolittia i Mova Esperanto”. *Naukovyi Visnyk VNU Imeni Lesi Ukrainku*, 2: 39–43.
5. Korolevich, Aleksandr. 1989. *Kniga ob Esperanto*. Kiev: Naukova Dumka.
6. Tkachenko, Orest. 1987. “100 Rokiv Esperanto: Pidsumky i Perspektyvy”. *Movoznavstvo*, 4: 3–10.
7. Rusanivskyi V. M., ed. *Ukraińska Mova: Entsyklopediia*. 2004. 2-e vyd. Kyiv: Ukrainska Entsyklopediia imeni M. P. Bazhana.
8. *Baza Literatura Krestomatio*. 1982. 2-a eldono. Budapest: Hungara Esperanto-Asocio.
9. “Biografio de Jules Meysmans”. 2015. *Informilo por Interlingvistoj*, 92–93 (1–2): 14.
10. Blanke, Detlev. 2003. *Interlingvistiko kaj esperantologio: vojoj al la faka literaturo*. Rotterdam: UEA.
11. Dr. Esperanto. 1887. *Język międzynarodowy. Przedmowa i podręcznik kompletny. Por poloj*. Warszawa.
12. Duličenko, Aleksandr. 2006. *En la serĉado de la mondlingvo aŭ interlingvistiko por ĉiuj*. Kaliningrado: Sezonoj.
13. Koutny, Ilona. 2004. “Komunikacja międzykulturowa w Europie: angielski i Esperanto jako alternatywne środki komunikacji”. *Inna Europa?*, ed. by B. Goryńska-Bittner, 73–95 Poznań: Prodruk.
14. Lins, Ulrich. 1990. *La danĝera lingvo. Studoj pri la persekutoj kontraŭ Esperanto*. Moskva: Progreso.
15. Phillipson, Robert. 1990. *English-only Europe? Challenging language policy*. London; New York: Routledge.
16. Zamenhof, Lazaro Ludoviko. 1929. *Originala verkado. Antaŭparoloj – Gazetartikoloj – Traktaĵoj – Paroladoj – Leteroj – Poemoj*. Kolektitaj kaj ordigitaj de d-ro Joh. Dietterle. Leipzig: Ferdinand Hirt & John.
17. Wüster, Eügeno. 1955. “La terminoj “esperantologio” kaj “interlingvistiko””. *Esperantologio*, 4: 209–214.

Данилюк Нина. Эсперанто – успешный проект международного планового языка: 130 лет функционирования. Посвящено международному году творца эсперанто Людвигу Заменгофа. Речь идет об эсперантологии как специальной отрасли интерлингвистики, о наиболее известных эсперантологических школах 70-х гг. XX – начала XXI вв.: московской, тартуской, будапештской и их выдающихся представителях. Определены два пути решения проблемы межнационального общения: использование этнических языков и создание плановых языков априорного и апостериорного типов. Рассмотрены наиболее известные проекты международных плановых языков в историческом аспекте от античности до современности. Описана специфика фонетической, лексической и грамматической систем международного планового языка эсперанто как наиболее успешного проекта, реализованного в коммуникации. Прослежена история становления и развития эсперанто-движения в мире, названы международные организации, которые занимаются решением вопросов языкового общения. Обращено внимание на достижения в сфере изучения и использования эсперанто в Украине, научную и учебно-методическую литературу, переводы текстов украинской классической литературы и фольклора, научные конференции, центр эсперанто, специальные курсы в Восточноевропейском национальном университете имени Леси Украинки, украинские организации эсперантистов.

Ключевые слова: международный язык, плановый язык, искусственный язык, проект международного языка, лингвопланирование, интерлингвистика, эсперантология, эсперанто.

Danyliuk Nina. Esperanto as Successful Project of an International Planned Language: 130 Years of Functioning. The article is devoted to the international year of Ludwig Zamenhof, creator of Esperanto. The article deals

with the Esperanto studies as a special branch of interlinguistics, with the biggest schools of esperantology of the 70s of the 20th–21st centuries: Moscow, Tartu and Budapest, and their famous representatives. Two ways of solving a problem of an international communication have been pointed out: the usage of ethnic languages and creation of planned languages of a priori and a posteriori types. The best known projects of international planned languages have been presented in the historical aspect starting with Antiquity and till present. Peculiar features of the phonetic, lexical and grammatical systems of Esperanto have been described and analyzed in the context of Esperanto being the most successful project of a planned language used in communication. The history of appearance and development of the Esperanto-movement in the world has been traced, international organizations, dealing with finding the solutions to the problems of verbal communication, have been named. A special attention has been paid to such topics as the achievements in the fields of studying and applying Esperanto in Ukraine, scientific and scientific-educational literature, translations of the texts of Ukrainian classical literature and folklore, scientific conferences, centers of Esperanto, special courses in Esperanto at the Lesya Ukrainka Eastern European National University, and Ukrainian organizations of Esperanto speakers.

Key words: an international language, a planned language, an artificial language, a project of an international language, language planning, interlinguistics, esperantology, Esperanto.

УДК 811.111'42'27:004:32

Діана Каліщук

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДИСКУРСУ

Висвітлено поняття «концептуальний стиль» як об'єкт лінгвістичного аналізу, описано два основні концептуальні стилі – аналітичний, реляційний і параметри, за якими вони різняться. Доведено, що Джордж Буш-молодший є носієм аналітичного, а Барак Обама – реляційного концептуального стилю. Проаналізовано опції програмного забезпечення Textanz, яке було використане для проведення контент-аналізу: опція Wordforms надає кількісні дані щодо різних частин мови; опція PhraseFrequency пропонує список найчастотніших фраз і виразів разом з кількістю їх вживань у дискурсі; опція Concordance дає змогу побудувати список окремих лексем та їх контексту. Застосовано методику контент-аналізу для дослідження лінгвальних, соціолінгвальних і психолінгвальних параметрів і маркерів концептуальних стилів, особливостей вербалізації базових концептів політичного дискурсу, мовних засобів реалізації тактик здійснення суттєвого та маніпулятивного впливу, зокрема проаналізовано параметр «експлікація у мовленні залежності / незалежності від сім'ї» та засоби реалізації тактики здійснення впливу «Трансференція».

Ключові слова: концептуальний стиль, аналітичний стиль, реляційний стиль, контент-аналіз, програмне забезпечення Textanz.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поняття «концептуальний стиль» – нове у лінгвістиці. Мовознавці послуговуються дефініціями: «когнітивний стиль», «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль автора», «авторський стиль» [2; 3; 6; 9]. Водночас єдиного універсального визначення і розмежування цих термінів наразі не існує. Немає також однаковості у поглядах лінгвістів на класифікацію стилів. Наявність різноманітних класифікацій залежить від підходів до вивчення когнітивних стилів, які не є систематизованими та структурованими. Параметри розмежування різних стилів теж не чітко прописані. Тому поняття «концептуальний стиль» і класифікація стилів потребують ретельного аналізу. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на матеріалі політичного дискурсу аналіз концептуальних стилів здійснено вперше.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Дослідження когнітивного стилю, передусім, проводяться на матеріалі художнього дискурсу (див.: [3]), в межах когнітивної поетики (див.: [2; 7]), де його тлумачать як систему асоціативно-смыслових полів, що характеризують когнітивний рівень мовної особистості як сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію та вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших, і як особливості концептуалізації світу автором тощо. Попри значні напрацювання, досі тривають суперечки щодо визначення когнітивного стилю, параметрів когнітивних стилів тощо. Як результат, концепція когнітивного стилю розширилась